

Serialisme

Serialisterne udvidede 12-tonemusikkens principper til at gælde for alle musikalske parametre: tonehøjde, tonelængde, anslagsstyrke osv. Resultatet var musik, der i nogle tilfælde var fuldstændig forudbestemt af matematiske principper, men klangligt uforudsigelig .

Olivier Messian var først med denne *teknik* (ikke stil) og Boulez kombinerede den med en uhyre kompliceret transpositionstabel som danner grundlag for arbejdet med såvel tonehøjde, som tonernes varighed.

For matematisk interesserede kan det være fascinerende at fordybe sig i, men her lader vi det hvile

Lyt til Pierre Boulez: *Structures*

Er der noget at hænge sin lytteoplevelse op på? Eller er det blot en teknisk etude?

Frigjort fra komponistens subjektive valg, som jo må være styret af følelser, musikalsk vanetænkning, talent og fantasi.

Problemet for serialisterne var bare, at det for det meste ikke lød særlig godt. Men de konstruktionsteknikker, som grundlægges her bliver ved med at være afgørende for det 20.årh. komponister.

I jagten på nye klange bliver det traditionelle tonemateriale og klangen fra de traditionelle instrumenter en begrænsning og der eksperimenteres med instrumenternes ekstreme klange og alternative spilleteknikker:

- strygeinstrumenter spiller med buens stok, eller benytter slag på violinens krop
- blæseinstrumenter inddrager instrumentklappernes lyd, der synges og spilles i instrumentet samtidig, eller der blæses uden tonedannelse
- klaveret præpareres med forskellige genstande på strengene, således at der opstår nye klange, bl.a. støjlyde som på slagstøj. Der spilles også direkte på strengene
- støj på slagstøjsinstrumenterne. Ikke bare det rytmiske, men også det klanglige element via skraben og gniden
- Stemmen er ikke bare sang, men også hvisken, råb, tale og sprogets fonetiske lyde (f.eks. konsonanternes forskellige støjlyde)

Konkret og elektronisk musik

Opfindelsen af båndoptageren får afgørende betydning ikke bare for udbredelsen af ny musik, men også for skabelsen, fordi man kan bearbejde musikken på forskellige måder: klippe, ændre hastighed, forstærke lyde der ellers knap kan høres, tilføje rumklang eller bortfiltrere bestemte frekvenser af en klang.

I starten skelnede man mellem to forskellige retninger: **konkret musik**, der bearbejder konkrete lyde fra omverdenen (trafikstøj, vindens blæsen, maskinstøj etc). Og **elektronisk musik**, hvor man skabte nye syntetiske lyde v.hj.a. en tone – impulsgenerator. Enhver tone frembragt på et instrument består af selve tonen og et karakteristisk udvalg af overtoner. Ved hjælp af en såkaldt sinusgenerator kan man eksperimentere med at fjerne eller tilføje overtoner, ligesom man med udgangspunkt i "hvid støj" – det er det man hører når det er sne på skærmen – kunne bortfiltrere nogle frekvenser, så man får farvet støj. Kompositionsmaterialet bearbejdes derefter efter serielle kompositionsteknikker.

Modsætningen mellem *musique concrète* og elektronisk musik ophæves dog gradvist.

Opgøret med fortiden kulminerer omkring 1960, hvor Stockhausen erklærer, at ethvert nyt værk må repræsenterer noget nyt ("nie erhörte klänge"), hvis det skulle have nogen gyldighed. Ethvert nyt værk er et opgør med fortiden. Den rabiate modernisme viser for alvor tænder. Ganske vist havde Schönberg defineret en ny tilgang til musikken, men det er i generationen som blev anført af Boulez og Stockhausen, at der blev skabt en afgørende kløft til det etablerede musikliv – og til publikum. Avantgarden – dem der gik foran. Men meget få fulgte.

Udvidet serialisme

Og den strengt gennemførte serialisme fik også en kort levetid, men opblødtes sådan at f.eks. nogle detaljer er frit komponerede, mens andre er serielt bestemt. Heraf udløber den **styrede aleatorik**. Dette kompositionsprincip indebærer, at musikeren, udøveren af værket bliver medskaber indenfor fastlagte rammer. De klassisk skolede musikere stod overfor en ny udfordring: de skulle improvisere og træffe nogle valg, der fik afgørende indflydelse på fremførelsen.

Lyt til: Stockhausen: *Zyklus für einen Schlagzeug*. (Åben form)

John Cage

Indtil videre har vi kun beskæftiget os med europæiske komponister, men vender vi blikket på tværs af Atlanten og mod USA finder vi en komponist, billedhugger og forfatter som har haft afgørende indflydelse på udviklingen af moderne musik: John Cage. Indbegrebet af amerikansk avantgarde og i front med den gruppe der udvikler happeningen og performanceagtige blandinger af forskellige kunstarter.

Cage modtager undervisning af Schönberg i 1930erne, men bevæger sig dog hurtigt i en helt anden retning.

Cage arbejder i slutningen af 1930erne på Cornish School i Seattle som akkompagnetør for skolens danseklasse. Samarbejdet med dansere - med fokus på musik som rytmisk struktur – fører til at han opfinder det præparerede klaver. Han skulle lave musik til en danseforestilling med et afrikansk tema og han ønskede at lave en slagtpøjskomposition. Men da der ikke var plads til et slagtpøjsensemble, hvor dansen skulle opføres, men kun et klaver, anbragte han forskellige genstande mellem strengene (skruer, plastik, viskelæder) og fik således omdannet klaveret til et énmands slagtpøjsensemble.

Det mest berømte værk for præpareret klaver er samlingen *Sonatas and interludes for prepared piano* (1946-48).

Cage giver udførlige anvisninger til, hvordan og hvilke tone (det er nemlig ikke alle) der skal præpareres og resultatet er en række meget forskelligartede klange. Gummi og plastik dæmper og afkorter tonens efterklang, Skruer og bolte tilfører resonans og giver en gongagtig lyd. Nogle præpareringer giver et resultat der ligner trommer eller klokker, nogle klange bliver rene støjklange, andre. Men klangmaterialet for de enkelte sonater er meget begrænset.